

Zpracování textů počítačem

Jiří Rybička

PEF MZLU v Brně

`rybicka@mendelu.cz`

Motto

Na každou otázku existuje jednoduchá,
snadno pochopitelná,
nesprávná odpověď.

Z Murphyho zákonů

Obsah

---

1. Typografie a sazba

- Proč potřebujeme typografii?
- Co je to počítačová sazba?

2. Počítačová podpora

- Jakými prostředky disponujeme?
- **Co je systém T_EX?**

Typografie

- Řemeslo + umění
- Obor zabývající se úpravou tiskovin
- Rozvoj od vynálezu knihtisku (pol. 15. stol.)
- Kresba písma a způsob jeho použití – sazba
- **Potřebujeme při tvorbě libovolných tiskovin**

Sazba a její pravidla

- Volba vhodného písma
Jasoň červenooký (*Parnassius apollo* L.)
Jasoň červenooký (*Parnassius apollo* L.)
Jasoň červenooký (*Parnassius apollo* L.)
- Návrh tvaru tiskoviny
(rozměry, způsob zaplnění stránek . . .)
- Provedení sazby – pravidla ON 88 2503
(znaky, výplňky a mezery, vyrovnání, slitky, proklad, uvozovky, pomlčky, smíšená sazba . . .)

Systemy pro počítačovou sazbu

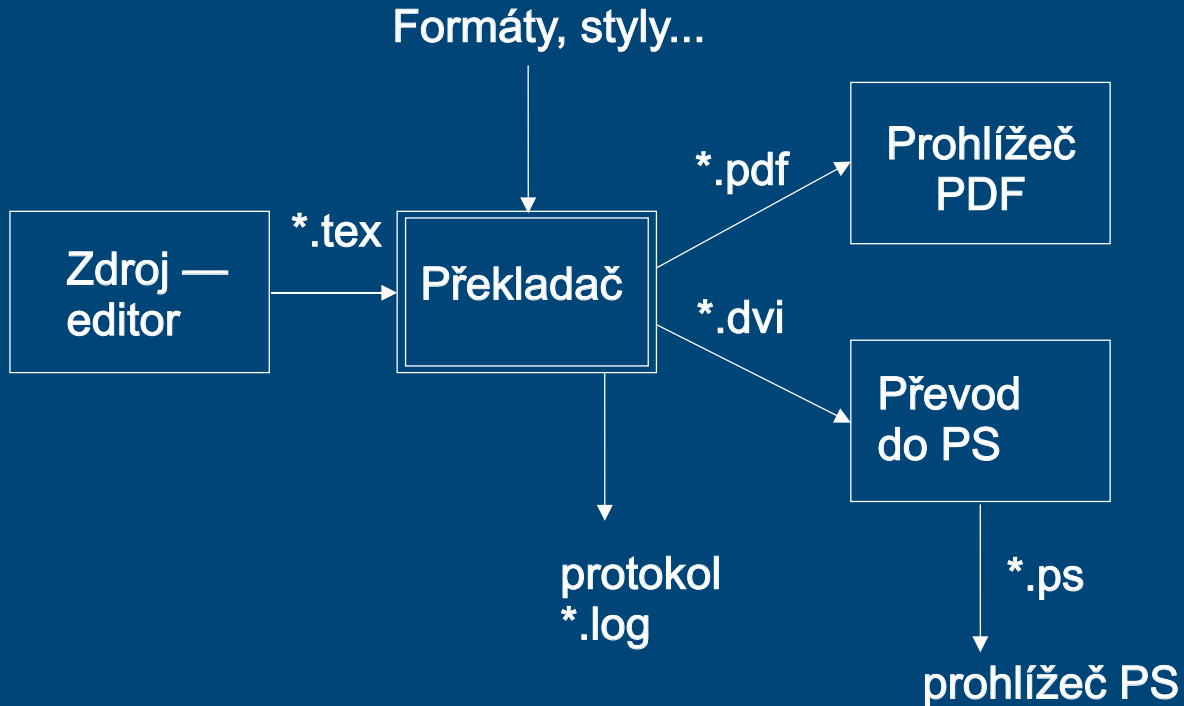
- **Požadavky:**
  1. **Zpracování textu podle pravidel**
  2. Úprava tvaru dokumentu
  3. Odpovídající uživatelské rozhraní
  4. Možnosti dalšího zpracování (formát záznamu, návazný software apod.)
- Žádný systém neumí všechno (silné stránky: T_EX – text, InDesign, Quark – tvar stránek)
- Nevhodné použití systémů s jiným určením (Word)

Sázecí systém $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$ a jeho nadstavby

- Autor D. E. Knuth (1983), zaměřený na sazbu matematiky a odborných textů; plain $\text{T}_{\text{E}}\text{X}$.
- Nadstavba $\text{AMST}_{\text{E}}\text{X}$ – sazba matematického časopisu AMS
- Nadstavba $\text{LAT}_{\text{E}}\text{X}$, autor L. Lamport (1984), zjednodušení sazby dokumentů různých typů – třídy article, book, report, letter, slides
- Další vývoj $\text{LAT}_{\text{E}}\text{X} 2_{\epsilon}$

Princip systému T_EX

Instalace

- Lokální – CD nebo DVD T_EXlive
- Vlastní editor, různé možnosti
- Prohlížení výstupů: Acrobat Reader, GSView
- Použití přes webové rozhraní – T_EX on Web, `tex.mendelu.cz`

Úprava zdrojového textu

- Text + značky (příkazy)
- Příkaz ve tvaru aktivního znaku (&, \$ atd.)
- Příkaz ve tvaru `\z`, kde `z` je neabecední znak (`\-`, `\[` atd.)
- Příkaz ve tvaru `\slovo` (`\item`, `\section` atd.)
- Neomezená tvorba vlastních příkazů a libovolné změny významů znaků

Zpracování hladkého textu

- Odstavce oddělené prázdným řádkem, nerozho-
duje tvar zdrojového textu (mezery, konce řádků).
- Mimořádně precizní algoritmus odstavcové sazby
ovlivnitelný řadou parametrů
- Implicitní způsob sazby: Odstavce do bloku, písmo
Computer Modern Roman, stupeň 10 pt, řádko-
vání 12 pt, mezi odstavci nulová mezera, zarážka
15 pt.
- Příkazy pro ovlivnění implicitního způsobu sazby

Výčty, seznamy

- Nečíslovaný výčet (itemize)
- Číslovaný výčet (enumerate)
- Popisný výčet (description)

Nadpisy, obsah

- Automatická sazba, číslování, běžná záhlaví, obsah
- Je k dispozici i nečíslovaná varianta
- Obsah – sekce, tabulky, obrázky

Matematické výrazy

- Doména T_EXu a jeho nadstavěb
- Propracované algoritmy sazby matematických výrazů
- Kategorizované symboly a jejich mezerování
- Množství nejrůznějších značek

Automatizace sazby

- Tvorba vlastních příkazů umožňuje oddělit strukturu a vizuální podobu
- Existuje mnoho hotových stylů a balíčků pro různé speciality
- Znovupoužití textu pro různé účely

Databázové publikování

- Výsledky z databáze v textové podobě
- Definice vlastních příkazů pro interpretaci dat
- Různé možnosti připojení stylů – automatizované výstupy informačního systému

Tabulky

- Sada příkazů pro definici sloupců a oddělovačů
- Tabulka se chová jako nedělitelný celek
- Speciální tabulky přes více stran
- Poněkud menší možnosti, neinteraktivní

Obrázky, grafika

- Vkládání hotových obrazových souborů, vektorová i rastrová grafika
- Vektorová grafika pro kreslení, různé nastavby
- Implementace většinou pomocí prohlížečů – závislost na aplikaci

Závěr

- T_EX (L^AT_EX) je silný nástroj s mnoha možnostmi
- Umožňuje automatizaci sazby, je rozšiřitelný
- Pro odborné a vědecké publikace nejvhodnější
- Některé aplikace nejsou jeho doménou (reklamy, grafika)